

Nr 70.

Ankom till riksdagens kansli den 26 maj 1923 kl. 10,30 f. m.

Utlåtande, i anledning av vissa uttalanden av riksdagens revisorer rörande enskilda, med statslån understödda järnvägsaktiebolags räkenskaper m. m.

I sitt den 6 mars 1923 avgivna utlåtande (nr 15) angående verkställd granskning av riksgäldskontorets styrelse och förvaltning hade bankoutskottet för riksdagen anmält, att utskottet komme att framdeles avgiva särskilt utlåtande över de av riksdagens revisorer i deras berättelse om granskning av riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning gjorda uttalanden m. m. angående enskilda, med statslån understödda järnvägsaktiebolag och deras räkenskaper.

1:o.

I sin ovannämnda berättelse hava revisorerna å sid. 224—225 i fråga om de med statslån understödda järnvägsaktiebolagens bokföring anført följande:

De med statslån understödda järnvägsaktiebolagens bokföring.

Statsrevisorerna.

»I sin år 1919 avgivna berättelse angående riksgäldskontorets tillstånd och förvaltning uttalade revisorerna, att revisorerna vid sin granskning av de med statslån understödda järnvägsbolagens räkenskaper funnit, att enhetliga grunder ej tillämpades vid uppgörandet av de balansräkningar samt vinst- och förlusträkningar, vilka plägade intagas i eller bifogas vederbörande bolagsstyrelsens förvaltningsberättelse. Det syntes revisorerna uppenbart, att olikheterna i järnvägsbolagens bokföring försvårade möjligheten att såväl rätt bedöma ett visst bolags ställning som att anställa jämförelser de olika bolagen emellan. Ett sådant förhållande vore givetvis till men såväl för statsrevisorerna som övriga myndigheter vid deras granskning. Till följd därav syntes det revisorerna önskvärt, att åtgärder vidtoges för ernående av förbättrade förhållanden i förevarande hänseende; och torde det kunna ifrågasättas, huruvida ej, sedan utredning i detta syfte blivit verkställd, formulär till normalbokföring för ifrågavarande enskilda järnvägsbolag borde upprättas samt bolagen åläggas att vid sin bokföring följa dessa formulär.

Med anledning av detta revisorernas uttalande avläto fullmäktige i riksgäldskontoret, vilka delade den av revisorerna uttalade uppfattningen om önskvärdheten av en *Bihang till riksdagens protokoll 1923. 8 saml. 61 häft. (Nr 70).*

utredning i förevarande ämne, den 29 november 1919 en skrivelse till Kungl. Maj:t, däri fullmäktige gjorde framställning om åtgärder för utredningens verkställande.

Jämväl riksdagen fann den sålunda ifrågasatta utredningen önskvärd och anmälde i skrivelse till Kungl. Maj:t av den 2 mars 1920 revisorernas ovanberörda framställning under anhållan att Kungl. Maj:t täcktes låta verkställa utredningen samt därefter vidtaga de åtgärder, som av densamma påkallades.

Med anledning av denna riksdagens skrivelse tillsatte Kungl. Maj:t den 21 maj 1920 en kommission för verkställande av utredning och avgivande av förslag i fråga om bokföringen vid de enskilda järnvägarna.

I sitt år 1921 avgivna utlåtande nr 63 angående vissa frågor, berörande statens utlåning till enskilda järnvägar, meddelade bankoutskottet, att, enligt vad utskottet av de sakkunnigas ordförande inhämtat, dessas arbete då ej fortskridit så långt, att förslag hunnit avgivas, men att möjlighet förefunnnes för utredningens slutförande under samma år. Under framhållande av att viss av utskottet företagen granskning sedermera ytterligare belyst önskvärdheten av att bestämmelser för de statslåneunderstödda järnvägsbolagens bokföring snarast möjligt bleve utfärdade, uttalade utskottet den förhoppningen, att de sakkunnigas arbeten måtte bedrivas med all den skyndsamhet, som vore möjlig.

Enligt vad revisorerna erfarit, har berörda kommission ännu icke avgivit sitt förslag. Då revisorerna i likhet med 1919 års revisorer och bankoutskottet vid 1921 års riksdag finna den föreliggande frågans lösning vara en angelägenhet av vikt, vilja revisorerna, som finna dröjsmålet med uppgiftens slutförande anmärkningsvärt, instämma i vad utskottet uttalat angående arbetets bedrivande.»

*Fullmäktige
i riksgälds-
kontoret.*

Med anledning härav hava fullmäktige i riksgäldskontoret i skrivelse den 15 december 1922 meddelat, att, enligt vad fullmäktige inhämtat, Kungl. Maj:t den 30 november 1922 beslutit, att ovannämnda kommission skulle från och med samma dag upplösas samt uppdragit åt ledamöterna av kommissionen, byrådirektören S. Norrman och kamreraren K. Richnau att med biträde av kommissionens sekreterare, förste aktuarien E. V. Malmkvist, uppgöra och senast den 31 maj 1923 inkomma med förslag i fråga om huvudgrunderna för anordnande av en enhetlig och likformig bokföring vid de enskilda järnvägarna.

På grund av vad sålunda förekommit hade fullmäktige ej ansett någon fullmäktiges åtgärd med anledning av revisorernas ifrågavarande uttalande för närvarande erforderlig.

Utskottet.

Med hänsyn till vad sålunda blivit anfört har ej heller utskottet funnit särskild åtgärd för närvarande påkallas i anledning av vad revisorerna uti här ifrågavarande avseende yttrat; vilket utskottet skolat härigenom för riksdagen

anmäla.

2:o

Vad revisorererna i övrigt i detta ämne anfört har ej givit anledning till annat utskottets uttalande än det, varom här nedan vidare förmäles.

I sin berättelse hava revisorererna å sid. 134—135 beträffande Landskrona—Kävlinge—Sjöbo järnvägsaktiebolag omförmält, att under år 1921 någon inbetalning å bolagets statslån icke verkstälts. Skulden för lånet, som vid nämnda års början uppgick till 2,220,115 kronor 46 öre, hade till följd därav vid årets slut ökats till 2,309,254 kronor 45 öre, varav 1,166,321 kronor vore till betalning förfallna. I skrivelse till riksgäldskontoret den 25 maj 1922 hade bolaget meddelat, att driftsöverskottet för år 1921, uppgående till 91,281 kronor 3 öre, måst i huvudsak användas till täckande av 1920 års driftförlust samt till nödiga nyanläggningar till förbilligande av driften.

Landskrona
—Kävlinge
—Sjöbo
järnvägs-
aktiebolags
statslån.
Statsrevisio-
rerna.

Revisorererna hava vidare upplyst, att bolagets i nästföregående års revisionsberättelse omförmälda hemställan om efterskänkande av all å statslånet till 1920 års utgång upplupen ränta och om medgivande, att lånet finge löpa räntefritt till utgången av år 1925, enligt Kungl. Maj:ts resolution den 9 december 1921 icke föranlett någon Kungl. Maj:ts åtgärd. Slutligen hava revisorererna omnämnt, att bolagsstyrelsen i sin förvaltningsberättelse för år 1921 meddelat, att, sedan Landskrona—Lund—Trälleborgs järnvägsaktiebolag under året dels efterskänt en fordran å 13,600 kronor för utlägg under år 1920 såsom borgensman för Landskrona—Kävlinge—Sjöbo järnvägsaktiebolags obligationslån av år 1906, dels ock övertagit den framtida betalningsskyldigheten för lånet såväl till resterande kapital 167,000 kronor som ränta utan regress mot låntagaren, sistnämnda bolags bokförda samlade förlust minskats med 184,775 kronor till 647,696 kronor 16 öre.

Med anledning av vad sålunda förekommit har genom därtill utsedda sakkunniga granskning verkstälts av här ifrågavarande järnvägsaktiebolags förvaltning. Av den redogörelse, som i sådant avseende lämnats, framgår beträffande bolagets finansiella ställning, bland annat, att bolaget under åren 1906—1921 haft en samlad nettobehållning, innan debitering av räntor och avskrivningar verkstälts, av 567,000 kronor. Sedan järnvägsbyggnaderna avslutats, hade endast omkring 4,000 kronor nedlagts i förbättringar, varjämte rörelsemedlen minskats med närmare 10,000 kronor samt övriga tillgångar ökats med endast 7,000 kronor. Berörda nettobehållning hade tydligen så gott som i sin helhet disponerats för ränte- och kapitalavbetalningar å under byggnadstiden upp-

Utsedde
gransknings-
män.

tagna lån. Annuiteterna å statslånet hade icke till någon del fullgjorts, utan hade beloppet helt utbetalts till enskilda fordringsägare.

Av förenämnda överskottsmedel för åren 1906—1921 beräknades omkring 300,000 kronor disponerade för betalning och omkring 260,000 kronor för förräntning av obligationslån och övriga enskilda lån, som upptagits under järnvägens byggnadstid.

Granskningsmännen hava framhållit, hurusom byggandet av järnvägen, som ursprungligen beräknats draga en kostnad av 2,400,000 kronor, redan före arbetenas avslutande visat sig betydligt dyrare, varför ett obligationslån år 1906 upplagts på 300,000 kronor, för vilket Landskrona—Kävlinge järnvägsaktiebolag iklätt sig borgen och inteckning närmast statslånet lämnats i järnvägen. Av lånet hade emellertid endast 200,000 kronor vunnit avnämare, medan återstående belopp deponerats som säkerhet för banklån, för vilka dessutom fordrats personliga borgensförbindelser.

Vid byggnadstidens utgång den 31 december 1908 var emellertid järnvägen med rullande materiel, inventarier och förråd bokförd till en kostnad av 2,928,727 kronor 51 öre, varför krävts ett ytterligare kapitaltillskott av över 200,000 kronor. Bolaget hade sålunda redan från början arbetat med en svävande skuld av omkring 300,000 kronor. Det vore särskilt för denna skulds förräntning och senare likvidering, som överskottsmedlen kommit till användning. Det placerade obligationslånet å 200,000 kronor syntes hava helt förräntats och amorterats av Landskrona—Kävlinge järnvägsaktiebolag, som successivt efterskänkt gjorda utlägg och slutligen övertagit lånet som egen skuld.

I samband med den redan förut omförmälda framställningen om efterskänkande av den å statslånet vid 1920 års utgång upplupna räntan hade, såsom granskningsmännen vidare erinrat, väg- och vattenbyggnadsstyrelsen, vilken syntes hava små förväntningar på banans bärkraft, ifrågasatt järnvägens försäljning till Landskrona—Lund—Trälleborgs järnvägsaktiebolag, varjämte järnvägsstyrelsen förklarat sig anse, att det syntes möjligt att under vissa förutsättningar förvalta och driva järnvägen i statens ägo, så att de direkta kostnaderna täcktes och att även som regel något överskott till förräntande av statens i banan engagerade kapital lämnades.

Efter en redogörelse för orsakerna till järnvägens svaga ekonomiska resultat, såsom de höga förvaltnings- och driftkostnaderna m. m., hava granskningsmännen beträffande frågan huruvida bolaget borde träda i likvidation erinrat, att då aktiekapitalet utgjorde 1,200,000 kronor,

bolaget vore skyldigt att likvidera, när bristen uppginge till 800,000 kronor. Bristen vid 1922 års slut beräknades på följande sätt:

Balanserad förlust vid 1921 års slut	kr. 647,112: 66
1922 års förlust.....	» 137,003: 77
	<hr/>
	summa kr. 784,116: 43

Häriifrån borde emellertid avgå anståndsrenta, som kunde föras inom linjen, till belopp av kr. 73,643: 50, samt en bokförd men icke förefintlig avskrivningsfond till belopp av..... » 68,577: 65 » 142,221: 15

Återstående brist utgjorde alltså kr. 641,895: 28

Under sådana förhållanden syntes något tvång att omedelbart träda i likvidation icke föreligga för bolaget.

De driftresultat, som järnvägen under sin förflutna trafikeringstid lämnat — med ett överskott för åren 1906—1921 av 567,000 kronor — vore icke så svaga, att de syntes motivera väg- och vattenbyggnadsstyrelsens förut berörda yttrande, att det låge nära till hands "att ifrågasätta, huruvida det kunde innebära en för staten i någon mån förmånlig anordning, om Landskrona—Trälleborgs järnvägsaktiebolag kunde köpa järnvägen för låt vara ett ganska litet belopp, som dock kunde vara att föredraga framför ett förhållande med ingen ränta alls på det utlagda kapitalet". Det vore nämligen att märka, att järnvägens avkastning skulle, därest den disponerats för de prioriterade statslånens förräntning, räckt till täckande av 75 procent av de under trafikeringstiden å det ursprungliga statslånet förfallna räntorna.

Med hänsyn till vad vid granskningen framkommit hava granskningsmännen såsom sammanfattning av sitt yttrande anført, att Landskrona—Kävlinge—Sjöbo järnvägsaktiebolag i sin medelsförvaltning icke iakttagit den förmånsrätt framför varje annan fordran, som kontraktensligt tillförsäkrats staten i egenskap av långivare; och icke heller syntes statens ombud hava, på sätt önskligt varit, hävdadt sagda förmånsrätt. Dessa erinringar gällde i särskild grad åren 1916—1919 samt 1921, under vilka järnvägsrörelsen lämnat överskott av sådan storlek, att de möjliggjort slutlikvidering av relativt betydliga enskilda skulder, under det att samtidigt ingen ansats gjorts att fullgöra bolagets förbindelser i fråga om statslånet.

Enär järnvägsrörelsen under senare tid -- bortsett från åren 1920 och 1922, under vilket sistnämnda år sockerbruken gått med reducerad drift — lämnat i förhållande till det ursprungliga statslånet icke obetydliga överskott och enär dels trafikrörelsen å banan efter insättande av en motorvagn syntes kunna ökas, dels driftutgifterna borde kunna väsentligt nedbringas, syntes sannolikt, att järnvägsaktiebolaget skulle kunna vara i stånd att, under förutsättning av väl avvägd ekonomisk drift, under något av de närmaste åren påbörja fullgörandet av annuiteterna å statslånet, sedan 1922 års driftförlust blivit täckt.

En härför erforderlig åtgärd vore, att gällande, i vissa delar oförmånliga trafiköverenskommelse med Landskrona—Lund—Trällebogs järnvägsaktiebolag snarast uppsades och reviderades, varvid Kävlinge—Sjöbo järnvägs andel av de allmänna förvaltningskostnaderna för de samtrafikerande banorna borde avvägas med hänsyn till trafikomfattningens relativa storlek.

Skulle det emellertid visa sig, att annuiteterna å statslånet även framgent icke bleve fullgjorda vare sig helt eller till så stor del, som under förhandenvarande förhållanden kunde anses skäligt, syntes kunna ifrågasättas, huruvida ej lagliga åtgärder borde mot bolaget vidtagas. Därest som följd härav järnvägen skulle komma att övergå i statens hand, syntes böra tagas under omprövning, huruvida icke ett gynnsammare ekonomiskt resultat kunde ernås genom driftens partiella nedläggande.

Utskottet.

Utskottet, som i huvudsak funnit sig böra ansluta sig till vad granskningsmännen sålunda uttalat, vill erinra, att enligt gällande instruktion för de ombud, som å statens vägnar deltaga i årliga granskningen av enskilda med statsbidrag understödda järnvägsaktiebolags förvaltning och räkenskaper, sådant ombud har att årligen till Kungl. Majts befallningshavande ingiva — för att genom dess försorg till vederbörande departement insändas — bland annat enligt fastställt formulär upprättat sammandrag av bolagets räkenskaper för de senaste fem åren. Då det, enligt vad verkställda undersökningar givit vid handen och granskningsmännen i sitt förevarande yttrande jämväl framhållit, visat sig, att berörda femårsöversikter i många fall icke lämna tillfredsställande upplysningar i avseende å bolagens ställning, anser sig utskottet böra uttala önskvärdheten av att i en blivande ny instruktion för dessa ombud bland annat stadgas skyldighet för dem att i fall, då annuitet för statslån ej erlægges, lämna en fullständig redogörelse för anledningarna härtill, börande vid

denna redogörelse fogas en ingående specifikation över den faktiska och icke allenast den bokföringsmässiga användningen av överskottsmedel, som eventuellt uppkommit å rörelsen.

Vad sålunda i detta ärende förekommit har utskottet ansett sig böra för riksdagen

omförmåla.

Stockholm den 26 maj 1923.

På bankoutskottets vägnar:

BERNH. ERIKSSON.

Vid detta ärendes slutbehandling hava närvarit:
av första kammaren: herrar Gustafsson, Öhngren, Walles, Vindahl och Malmberg;
av andra kammaren: herrar Eriksson i Grängesberg, Gustafsson i Örebro, Borggren, Hamrin, Lovén, Strindlund och Höglund.
